

The proposed material testifies to the urgency and timeliness of the actualization of this problem and requires its further development from the point of view of the scientific paradigm of modern national education. It is in this area that the long-term substantiation of current problems of higher art education should focus on the development of original and latest learning technologies and their methodological understanding.

It is emphasized that further research will be directed at such issues as: guidelines for ensuring the competitiveness of masters at the executive level during performance and professional training; technological and methodological embodiment of reflexive bases of the comprehension of art, etc.

Key words: *masters of musical art, methodological approaches, axiological basis, acmeological orientation, consolidation approach, prognostic guidelines.*

УДК 378.126.07:163

Чжан Сіньюань

Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
ORCID ID 0000-0001-6785-7699
DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/558-566

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті окреслено методологічні підходи щодо розвитку презентаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва: діяльнісний, що має на увазі розвиток прогностичних здібностей у кожного студента, а також розвиток у них універсальних умінь, спрямованих на вибір мети, планування, організацію, контроль, самоаналіз і оцінку результатів роботи; аксіологічний, що уможливорює розкриття цінностей, значення та смислу прогностичної діяльності в освітньому процесі; системний, заснований на сукупності об'єктів і суб'єктів прогностичної діяльності, які перебувають у певній залежності і складають єдину цілісність; субсидарний, що враховує не тільки прийняття студентом рішень, але й відповідальність за їх виконання; партисипативний, який спирається на методологічні принципи, що сформувалися в системі таких наук, як акмеологія, андрагогіка і геронтологія. Виявлено специфіку процесу формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва, яка полягає у взаємодії між оволодінням студентами прогностичними діями і розвитком у останніх здібностей до реалізації вказаних дій у контексті музично-виконавської діяльності. Проаналізовано дві складові прогностичної діяльності: дескриптивну, пов'язану з описом можливих або бажаних перспектив, станів, способів рішень педагогічних завдань, і передуювальну (або наказувальну), спрямовану на вирішення низки завдань.

Ключові слова: *музично-виконавська діяльність, пошуковий і нормативний прогноз, план, моделювання, випередження, варіативність, субсидарність, партисипативність, компліментарність.*

Постановка проблеми. Під прогнозом у педагогічній діяльності розуміється система науково обґрунтованих уявлень про можливі стани об'єкта навчання в майбутньому, про альтернативні шляхи його розвитку. Прогноз висловлює передбачення, у той саме час, на думку

Б. Грабовецького, Г. Прісенко, В. Яцури, прогноз є неоднозначним і носить «імовірнісний і різноманітний характер». Виходячи з цього, сам процес розробки прогнозу називається прогнозуванням (Грабовецький, 2003; Прісенко та Равікович, 2005; Яцура та ін., 2010).

Прогнозування включає в себе систему кількісних і якісних припущень та пошуків, спрямованих на з'ясування можливого результату педагогічного впливу і взаємодії з учнями. На основі прогнозів визначається ступінь успішності досягнення поставлених цілей. В економічній науці накопичений і апробований значний арсенал методів прогнозування і планування, на підставі чого вказується ймовірна ступінь можливого відхилення від тих чи інших цілей у залежності від способу майбутніх дій і впливу різних зовнішніх факторів.

Цікавим є той факт, що вчені прогнозування розглядають у двох площинах конкретизації: передбачувальне (дескриптивне, описове) і передуказувальне (наказувальне). Передбачення означає опис можливих або бажаних перспектив, станів чи рішень проблем, які ймовірним чином можуть виникнути в майбутньому. Передбачення означає вирішення поставлених завдань або можливих проблем шляхом використання інформації про майбутнє в цілеспрямованій діяльності. Н. Гаркуша, О. Цуканова, О. Горошанська стверджують, що завдання прогнозування полягає, з одного боку, в тому, щоб з'ясувати перспективи найближчого або більш віддаленого майбутнього в досліджуваній області, а з іншого боку – «сприяти оптимізації поточного й перспективного планування і регулювання процесу, спираючись на складений прогноз (Гаркуша та ін., 2012, с. 264).

Таким чином, можна зробити висновок про те, що єдність властивостей або станів визначеності й невизначеності реалій майбутнього є передумовою процесу та результату прогнозування. Звідси випливає, що відсутність певних цілей виключає можливість прогнозування.

У науковій літературі розрізняються поняття «прогноз» і «план». Між цими дефініціями є істотні відмінності. «План» являє собою постановку точно визначеної мети й передбачення конкретних, детальних подій досліджуваного об'єкта. Є. Брігхем указує на такі його відмінні риси: визначеність, конкретність, адресність і обов'язковість (індикативність) (Гаркуша, 1997, с. 503). Слід відзначити, що прогноз у більшості випадків має імовірнісний, а план – обов'язковий характер. На підтвердження цього наведемо визначення Г. Домарадзької: «План – це однозначне рішення, прогноз же за своєю сутністю має ймовірний зміст» (Домарадзька та ін., 2007, с. 88). Таким чином, планування спрямоване на прийняття та практичне

здійснення управлінських рішень, а мета прогнозування полягає у створенні наукових передумов для їх прийняття (Домарадзька та ін., 2007).

За функціональною спрямованістю прогнози поділяються на такі типи: пошуковий прогноз, який заснований на умовному продовженні тенденції розвитку досліджуваного об'єкта в минулому, сьогоденні й майбутньому, і нормативний, який являє собою визначення шляхів і термінів досягнення можливих станів об'єкта або явища прогнозування.

Існує багато принципів, що визначають успішне протікання процесу прогнозування. Однак, М. Мінченко, Л. Чижов, А. Фролков виділяють основну тезу щодо відбору методологічного апарату, сутність якого полягає в урахуванні зворотного зв'язку між взаємопов'язаними і супідрядними елементами всієї системи прогнозу. Тобто, кожен елемент прогнозованої системи «повинен відповідати реальному змісту прогнозного елемента», що дає правильне, а головне – цілісне уявлення про розвиток системи в майбутньому (Мінченко та ін., 2004, с. 236).

Метою нашої розвідки є виявлення принципів підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності засобами педагогічного прогнозування, тобто формування їх прогностичної компетентності.

Виділяючи головну умову формування прогностичних умінь, яка полягає в регулярному включенні у викладання комплексу прогностичних завдань інтуїтивного, дослідно-логічного, науково-гіпотетичного рівня, зупинимось на основних принципах його реалізації.

Виклад основного матеріалу. У якості першого принципу ми виділяємо принцип «узгодженості». В основі цього принципу лежить узгодження всіх видів прогнозів (пошукових і нормативних, короткострокових і довгострокових), а також методів і організації самого процесу прогнозування.

Принцип варіативності (другий принцип) ґрунтується на різних варіантах прогнозу. Однак, усі варіанти, як стверджує М. Миньківська, повинні будуватися на підставі поставленої мети системи прогнозування, а також із урахуванням гіпотези прогнозування. У побудові цього принципу, указує автор, є деяка проблема, яка полягає в тому, що «досить складно відокремити реальні варіанти прогнозування, які дійсно можна реалізувати, і ті варіанти прогнозування, які складно або взагалі неможливо втілити» (Миньківська).

На третє місце в методологічному переліку ми розміщуємо принцип «безперервності побудови прогнозів». В основу цього принципу покладено положення про необхідність будувати прогнози постійно, однак важливо,

щоб вони відображали реальні зміни, що відбуваються на цей момент часу як у соціумі, так і в тій галузі знання, у якій будуватиметься система прогнозування. Такий принцип передбачає коригування прогнозів у міру необхідності під час надходження нових даних про об'єкт прогнозування.

Розгляд принципу наступності (четвертий принцип) у межах минулого досвіду, дійсних реалій і перспектив майбутнього актуалізує потенціал введення у зміст музично-педагогічної освіти такого аспекту, як прогнозування основних напрямів модернізації вищої освіти та бачення майбутніми педагогами свого місця в цих процесах. Така «пролонгована спадкоємність», указує М. Єсаулова, набуваючи загальнометодологічного смислу у вивченні профільних дисциплін, «надає освіті футурологічну орієнтацію як найважливішу позицію розвитку сучасної практики» (Єсаулова, 2005, с. 224).

Принцип випередження (п'ятий принцип) передбачає врахування тенденцій розвитку освітньої системи, змін зовнішніх і внутрішніх умов здійснення педагогічної діяльності, прогнозування проблем, що виникають, і своєчасне прийняття рішень щодо їх попередження.

Принцип моделювання прогностичної діяльності (шостий принцип) в освітньому процесі спрямований на формування у здобувачів вищої освіти уявлень про комплекс прогностичних дій: від постановки мети до самоаналізу результатів її актуалізації. Упровадження принципу моделювання діяльності дозволяє студентам опанувати операції мислення, способи дій, поведінкові механізми прогностичної діяльності в межах імітаційних ситуацій і завдань.

У якості найбільш узагальненого принципу формування прогностичних умінь, на наш погляд, слід виділити принцип комплементарного цілеутворення.

Феномен комплементарності в науково-педагогічному знанні розглядається як комплексна наукова проблема, «дослідження якої можливо тільки на основі єдності низки принципів, які можуть забезпечити всебічне пізнання феномена прогностики в рамках предметно-понятійного поля педагогіки» (Рудник, 2008, с. 48). Методологія дослідження феномену комплементарності у проблемно-понятійному полі педагогіки базується на сукупності гносеологічних принципів, відзначених раніше (узгодженості, варіативності, безперервності побудови прогнозів, партисипативності, моделюванні, випередженні і наступності).

Обґрунтування виділених принципів здійснювалося на основі методологічних підходів щодо вирішення проблеми формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва. До них було віднесено:

– діяльнісний підхід, який передбачає вибір мети, планування, організацію та регулювання прогностично-аналітичної діяльності студентів, уміння контролювати, проводити самоаналіз і оцінку результатів роботи;

– субсідарний, заснований не тільки на прийнятті рішень, але також на відповідальності за їх реалізацію. (Цей принцип включає в себе дві моделі: перша модель характеризує здатність суб'єкта вирішувати професійні завдання, друга – характеризує уміння приймати рішення в нових ситуаціях) (Козлов, 2018, с. 25);

– системний підхід, в основі якого лежить розгляд процесу навчання як системи, що включає сукупність елементів (об'єктів, суб'єктів), які перебувають у певній залежності, що становлять єдність (цілісність), спрямовану на досягнення певної мети. Так, підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає багато систем: сукупність дисциплін фахового спрямування, комплекс умінь, якими повинен володіти вчитель (вербальна презентація, диригування, виконання музичного твору тощо), відносини з учнями і т. д.;

– аксіологічний, що уможливорює розкриття цінностей, значення та смислу прогностичної діяльності;

– партисипативний, який ми розглядаємо як теоретико-методологічну основу, побудовану на розумінні студента як вільної творчої особистості, здатної в міру свого розвитку до самостійного вибору й рішення.

У статті ми детально розглянемо сутність партисипативного підходу, адже він має важливе значення в методології формування прогностичних умінь студентів музично-педагогічних факультетів.

У теорії педагогіки ідеї партисипативного підходу набули широкого розвитку в дослідженнях О. Афанасьєвої, І. Кравченко, Є. Нікітіної, Є. Плохотнюк, М. Смирнової та ін. Аналіз наукової літератури показав, що термін «партисипативність» співвідноситься з такими поняттями, як «участь», «співучасть», «залученість». У той саме час У. Дж. Дункан, W. E. Deming, O. Irwin, P. B. Peterson розрізняють ці поняття. Також аналіз української та зарубіжної літератури підтверджує відмінності у вживанні відзначеного переліку понять. Установлено, що «участь» розглядається вченими у трьох контекстах: як метод організації педагогічного колективу, що сприяє формуванню відносин взаємної відповідальності, співробітництва, а також згуртування його членів; як результат або наслідок демократичного стилю управління студентським або педагогічним колективом; як синонім поняття «делегування».

З іншого боку поняття «партисипативність» трактують І. Баткчева, І. Ворожейкін, Д. Захаров, Е. Мітродінова, В. Свистунов, які досліджують це поняття в контексті організаційної ідеї, принципу управління організацією. Т. Базаров, Дж. К. Лафта, Н. Малиновська «партисипативність» трактує як метод мотивації й організації членів колективу; І. Глущенко, Б. Карлоф, Менар Клод, головним чином, – як засіб підвищення «якості управлінських рішень в організації».

Узагальнюючи підстави, викладені вище, А. Невзорова формулює партисипативність у контексті формування прогностичних умінь майбутнього вчителя таким чином: урахування думки кожного студента під час вирішення того чи іншого розвивального або професійно-педагогічного завдання; консультації, пошуки згоди між майбутнім учителем і викладачем; «спільне прийняття рішень; спільне виявлення проблем і відповідних дій; «можливість створити належні умови й установки, а також механізм поліпшення співпраці між викладачем і учнями» (Невзорова и др., 2016, с. 188).

Партисипативний підхід знаходить свій розвиток у працях Т. Шамової і Т. Давиденко, які підкреслюють, що «актуалізація потенціалів саморозвитку учасників освітнього процесу здійснюється ефективніше в разі їх взаємодії за типом діалогу (полісуб'єктної діалогічної взаємодії)» (Шамова и Давыденко, 2001, с. 95).

Отже, партисипативність передбачає не вплив викладача на студента, а взаємодію їх для вироблення й реалізації спільного вирішення соціально-значущої проблеми. О. Нікітіна у зв'язку з цим зауважує, що механізм такої взаємодії повинен бути «близький до переговорів з метою знаходження спільності точок зору на проблему прийняття єдиного узгодженого рішення та забезпечення активності учнів» (Никитина и Афанасьева, 2006, с. 46).

Автор називає характерні риси, що властиві партисипативному підходові:

- вплив студентів на вирішення соціально-значущих проблем;
- спільне прийняття і виконання рішень викладачем і майбутнім учителем;
- діалогічна взаємодія викладача і студента, заснована на паритетних засадах;
- досягнення консенсусу під час вирішення соціально-значущої проблеми;
- добровільність і зацікавленість усіх учасників освітнього процесу;
- громадянська позиція учасників освітнього процесу;
- колективна відповідальність (Никитина и Афанасьева, 2006).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Прогнозування в педагогіці – це система кількісних і якісних припущень та пошуків, спрямованих на з'ясування можливого результату педагогічного впливу і взаємодії з учнями. Специфіка процесу формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва полягає у взаємодії між оволодінням прогностичними діями майбутніми вчителями музичного мистецтва й розвитком у останніх здібностей до реалізації вказаних дій у процесі художньо-музичної діяльності.

Методологічні підходи до розвитку презентаційних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва включають діяльнісний, субсідарний, системний, аксіологічний та партисипативний підходи.

Реалізація умови (включення до процесу підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва комплексу прогностичних завдань інтуїтивного, дослідно-логічного, науково-гіпотетичного рівнів) забезпечується впровадженням в освітній процес низки принципів (узгодженості, варіативності, безперервності побудови прогнозів, моделювання, випередження і наступності).

Прогностична компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва потребує більш детального дослідження. Проведена робота не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні, обґрунтуванні та перевірці методики формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі інструментальної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

- Брігхем, Є. (1997). *Основи фінансового менеджменту*. К.: Молодь (Brihkhem, Ye. (1997). *Fundamentals of financial management*. К.: Youth).
- Гаркуша, Н. М., Цуканова, О. В., Горошанська, О. О. (2012). *Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті*. К.: Знання (Harkusha, N. M., Tsukanova, O. V., Horoshanska, O.O. (2012). *Models and methods of decision making in analysis and audit*. К.: Knowledge).
- Грабовецький, Б. Є. (2003). *Економічне прогнозування та планування*. К.: ЦУЛ (Hrabovetskyi, B. Ye. (2003). *Economic forecasting and planning*. К.: TsUL).
- Домарадзька, Г. С., Гладун, Т. М., Фещур, Р. В. (2007). *Прогнозування і макроекономічне планування: навч. посібник*. Львів: «Магнолія2006» (Domaradzka, H. S., Hladun, T. M., Feshchur, R. V. (2007). *Forecasting and macroeconomic planning*. Lviv: "Magnolia2006").
- Есаулова, М. Б. (2005). Принцип преемственности в современном профессиональном педагогическом образовании. *Известия РГПУ им. А. И. Герцена*, 12, 223-235 (Yesaulova, M. B. (2005). The principle of continuity in modern professional pedagogical education. *News of RSPU named after A. I. Gertsen*, 12, 223-235).
- Козлов, А. В. (2018). Субсидиарность в дополнительном образовании. *Современное дополнительное профессиональное педагогическое образование*, 4 (17), 20-33 (Kozlov, A. V. Subsidiarity in additional education. *Modern additional professional pedagogical education*, 4 (17), 20-33).

- Крамаренко, Г. О., Чорна, О. Є. (2008). *Фінансовий аналіз: підручник*. К.: Центр учбової літератури (Kramarenko, H. O., Chorna, O. Ye. (2008). *Financial analysis*. K.: Centre of educational literature).
- Макроекономічне моделювання та короткострокове прогнозування* (2000). Харків: Форт (*Macroeconomic modeling and short-term forecasting* (2000). Kharkiv: Fort).
- Методы социально-экономического прогнозирования: метод. указания для преподавателей и самостоятельной работы студентов* (2011). Самара: Изд-во Самар. гос. аэрокосм. ун-та (*Methods of socio-economic forecasting: method. guidelines for teachers and independent work of students* (2011). Samara).
- Мінченко, М. В., Чижов, Л. П., Фролков, А. В. (2004). *Планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів: підручник*. Суми: ВТД «Університетська книга» (Minchenko, M. V., Chyzhov, L. P., Frolov, A. V. (2004). *Planning and forecasting of socio-economic development of regions*. Sumy: University book).
- Миньківська, М. В. *Педагогічне прогнозування в умовах інноваційного розвитку загальноосвітнього навчального закладу*. Інститут педагогіки НАПН України (Mynkivska, M. V. *Pedagogical forecasting in terms of innovative development of secondary school*. Institute of pedagogy of the NAPS of Ukraine).
- Мних, Є. В., Барабаш, Н. С. (2010). *Фінансовий аналіз*. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т (Mnykh, Ye. V., Varabash, N. S. (2010). *Financial analysis*. K.: Kyiv. nat. trade-econ. un-ty).
- Невзорова, А. Б., Кириченко, Е. Г., Бессольнов, А. Б. (2016). *Философские и социально-гуманитарные аспекты высшего инженерного образования*. Гомель (Nevzorova, A. B., Kirichenko, E. G., Bessolnov, A. B. (2016). *Philosophical, social and humanitarian aspects of higher engineering education*. Gomel).
- Никитина, Е. Ю., Афанасьева, О. Ю. (2006). *Педагогическое управление коммуникативным образованием студентов вуза: перспективные подходы*. М.: МАНПО (Nikitina, E. Yu., Afanaseva, O. Yu. (2006). *Pedagogical management of communicative education of university students: promising approaches*. M.: MANPO).
- Присенко, Г. В., Равікович, Є. І. (2005). *Прогнозування соціально-економічних процесів: навч. посібник*. К.: КНЕУ (Prysenko, H. V., Ravikovych, Ye. I. (2005). *Forecasting of socio-economic processes*. K.: KNEU).
- Рудник, С. Ю. (2008). Комплементарные программы как образовательные программы нового типа. *Педагогика*, 2, 48-51 (Rudnik, S. Yu. (2008). Complementary programs as educational programs of a new type. *Pedagogy*, 2, 48-51).
- Шамова, Т. И., Давыденко, Т. М. (2001). *Управление образовательным процессом в адаптивной школе*. М.: Центр «Педагогический поиск» (Shamova, T. I., Davyidenko, T. M. (2001). *Management of the educational process in an adaptive school*. M.: Centre "Pedagogical search").
- Karpov, A. V. (2005). *Management Psychology*. M.: "Gardariki" Publishing House.
- Nikitina, E. Yu., Afanasieva, O. Yu. (2006). *Pedagogical Management of University Students' Communicative Education: Perspective Approaches*. Moscow: MANPO.
- Schmidt, G. (2003). *Philosophical Dictionary*. "Republic" Publishing House.
- Severina, O. A. (2009). *Civil Education: Technologies, Interactive Working Forms*. M.: "Teacher" Publishing House.

РЕЗЮМЕ

Чжан Синьюань. Теоретико-методические подходы и принципы формирования прогностических умений у будущих учителей музыкального искусства.

В статье обозначены методологические подходы к развитию презентационных умений будущих учителей музыкального искусства: деятельностный, который подразумевает развитие прогностических способностей

у каждого студента, а также развитие у них универсальных умений, направленных на выбор цели, планирование, организацию, контроль, самоанализ и оценку результатов работы; аксиологический, который осуществляет раскрытие ценностей, значение и смысл прогностической деятельности в образовательном процессе; системный, основанный на совокупности объектов и субъектов прогностической деятельности, которые находятся в определенной зависимости и составляют единую целостность; субсидиарный, учитывающий не только принятие студентом решений, но и ответственности за их выполнение; партисипативный, который опирается на методологические принципы, сформировавшиеся в системе таких наук, как акмеология, андрагогика и геронтология. Выявлена специфика процесса формирования прогностических умений у будущих учителей музыкального искусства, которая заключается во взаимодействии между овладением студентами прогностическими действиями и развитием у них способностей к реализации указанных действий в контексте музыкально-исполнительской деятельности. Проанализированы две составляющие прогностической деятельности: дескриптивная, связанная с описанием возможных или желательных перспектив, состояний, способов решений педагогических задач, и передоказательная (или наказательная), направленная на решение ряда задач.

Ключевые слова: *музыкально-исполнительская деятельность, поисковый и нормативный прогноз, план, моделирование, опережение, вариативность, субсидиарность, партисипативность, комплиментарность.*

SUMMARY

Zhang Xinyuan. Theoretical-methodological approaches and principles of forming future musical art teachers' prognostic skills.

The article outlines methodological approaches to the development of future musical art teachers' prognostic skills: activity, which involves development of prognostic skills in each student, as well as their universal skills aimed at goal setting, planning, organization, control, self-analysis and evaluation of work results; axiological, which allows the disclosure of values, meaning and significance of prognostic activities in the educational process; systemic, based on a set of objects and subjects of prognostic activity, which are in a certain dependence and constitute a single integrity; subsidiary, taking into account not only the student's decision-making, but also the responsibility for their implementation; participatory, which is based on methodological principles formed in the system of such sciences as acmeology, andragogy and gerontology. Implementation of these approaches is accompanied by introduction into the educational process of a number of pedagogical principles: consistency, variability, continuity of forecasting, modeling, advancement and succession. The article emphasizes the importance of the pedagogical condition for the formation of future musical art teachers' prognostic skills, which lies in regular inclusion in the process of a specially developed set of prognostic tasks of intuitive, experimental-logical and scientific-hypothetical levels. The specifics of the process of prognostic skills formation in future musical art teachers is revealed. It consists in the interaction between students' mastery of prognostic actions and development of their ability to implement these actions in the context of musical performance. Two components of prognostic activity are analyzed: descriptive, connected with the description of possible or desirable prospects, states, ways of solving pedagogical problems and predicative (or prescriptive), directed at the decision of a number of tasks.

Key words: *musical-performing activity, search and normative forecast, plan, modeling, advance, variability, subsidiarity, participation, complementarity.*